

Lietuvos TSR MA Istorijos
Institutas
Archeologijos sektorius
Nr. 258

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS

A. Tautavičius

1968 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos
a t a s k a i t a

T U R I N Y S

Ižanga 1 p.

Pastabos apie mokyklų archeologinius rinkinius 2

Joniškio rajono archeologiniai paminklai

Budraičiai, senkapis Kiaušinio kalne 55

Daukšiai, senkapis 7

Ėakiškiai, senkapis 8

Jauneikiai, senkapis 9

Liepiei, Soskalnio kalva 10⁷

Linkaičiai, senkapis 11⁷

Linksmėnai, senkapis ir dubenuotas akmuo 12⁷

Montoriškės, piliakalnis (?) 13

Pabaliai, senkapis 14

Rūdiškiai, senkapis 15⁹

Rukuižiai, senkapis 16

Sidabrė - Kalnelis, piliakalnio vieta 17

Svirpliai, pilkapių nerasta 18¹¹

Žagarė, žvelgaitis ir Raktuvė 19¹¹

Kauno rajono archeologiniai paminklai

Pakapiai, senkapis 21¹³

Kėdainių rajono archeologiniai paminklai

Ančiškiai, senkapis 22¹³

Bakainiai, piliakalnis ir senkapis 23¹⁴

Dotnuva, "piliakalnis" 26¹⁶

Graužiai, senkapis 27¹⁶

Kalnaberžė, piliakalnis 28¹⁷

Lamaikiškės, piliakalnis 29¹⁷

Lenčiai, "velnio akmuo" (sunaikintas)	30 18
Liogailiškiei, koplyčkalnis	31 18
Naujaupis - Pilionys, piliakalnis	32 19
Montviliškės, 4 dubenuoti akmenys	33 20
Ožiakmenis, akmuo su pėdomis	34 21
Paliepiei, akmuo su pėda	35 21
Pilnkagailiai ⁵ , piliakalnis	36 22
Rėguliai, dubenuoti akmenys (suskaityti)	37 23
Ruseiniai, senkapis	38 23
Sirutiškis, piliakalnis (?)	39 24
Zavišinos dvaras, "aukuras" (?)	40 24
<u>Pakruojo rajono archeologiniai paminklai</u>	
Binėnai, du akmenys su dubeniu	41 24
Daukšigaliai, piliakalnis nėra	42 25
Didieji Linkaučiai, piliakalnis ?	43 25
Didieji Plonėnai, akmuo su dubeniu	44 26
Dovainiškiei, senkapis	45 26
Dovydiškiai, Bobkalnis, senkapis	46 27
Gačionys, piliakalnis pilkapii, sunaikinti	47 27
Geičiai, dubenuotas akmuo	48 27
Geručiai - Glebava, įtvirtinta dvarvietė	49 28
Guostagalys, Prūskalnis	50 28
Kaireliai, gyvenvietė, dubenuoti akmenys	51 29
Karašilis, sunaikintas laidojimo paminklas	52 30
Kareiviškiai, Perkūnijos akmuo	53 30
Kauksnujai, senkapis	54 30
Kutaičiai, senkapis (?)	55 31
Kaimučiai-Karpiškės, senkapis, sunaikintas	56 31
Lauksodis, senkapis	57 32

Linkuva, senkapis	58	32
Meldiniai, senkapis	59	33
Nedaukiai, senkapio nerasta	60	33
Noreikonys, piliakalnis (?) sunaikintas, pilkapių nerasta	61	34
Paežeriai, koplyčkalnis	62	34
Paklevis, nerasta kaimo ir piliakalnio	63	35
Paliečiai, senkapis, piliakalnio nėra	64	35
Pašvitinys, akmuo su dubeniu šventoriaus tvoroje	66	36
Pelaniškiai, piliakalnis, akmuo su dubeniu	67	36a
Plauciškiei, pilkapiai	68	37
Praniai - Preičiūnai, Obškalnis	69	37
Puodžiūnai, senkapis, dvarvietė (?)	70	38
Puziniškiai, Lelijos kalnas,	71	38
Rozalimas, du akmenys su dubenimis šventoriuje	72	39
Stačiūnai, senkapis	73	39
Stegvilai, gyvenvietė	74	40
Šukionys, senkapis	75	40
Titonys, "velnio krėslo" akmuo, suskaldytas	76	41
Wainiūnai, piliakalnio nerasta	77	42
Voronėliai, akmuo su pėda	78	42
Zigmantiškiai, "Šventas" akmuo,	79	43
Žeimelis, piliakalnis,	80	43
<u>Panevėžio rajono archeologiniai paminklai</u>		
Aukštadvaris, akmenis su pėda nerasta . p	82	45
Ažuolytė-Akmenė, piliakalnio nerasta	83	45
Barynė, senkapis	84	46
Berčiūnai, pilkapiai	85	46

Bliūdžiai, (Klevečkynė), akmuo su pėda	86	47
Burveliai, koplyčkalnis, arba Mileškalis	87	47
Dikonys, pilkapis, "velnio akmuo" suskaldytas,	88	48
piliakalnio nerasta	88	48
Dragonys, pilkapių nerasta, sunaikintas senkapis	89	48
Ėriškiai-Žvirbliai, akmuo su "velnio kulnu" ir	90	49
senkapis	90	49
Gabulai, senkapis	92	50
Gasparėliai, pilkapiai	93	51
Geramyslio vienkiemis (Burveliai), senkapis	94	51
Gilbonys, senkapis sunaikinta	95	52
Jasnogurka, akmuo su "velnio pėda" (nerasta)	96	52
Kazokai, akmuo su dubeniu	97	53
Kiškiai, Minakalis	98	53
Klevečkynė. žr. Bliūdžiai		
Krivuliai - Rodai, piliakalnio nerasta	99	53
Milkiemis, senkapis	100	54
Naurašilis, Mokolio akmuo	101	54
Navaršonys, senkapis	102	55
Pakalniškiai, senkapis	103	55
Papušiai, sunaikinto piliakalnio liekanos	104	56
Paškonys, akmuo su milžino pėda nerasta	105	56
Pavešėčiai- Trakiškės, piliakalnio nerasta	106	57
Pažibiai-Bučiai, sunaikintas senkapis ,	107	57
Povilauskai, pilkapių nerasta	108	58
Ramygala, Stakės kalnas	109	58
Rimaisai, senkapis	110	59
Rymiškės, senkapis	111	59
Saužilai, kapinaitės	112	60
Smiltinės vienkiemis, sunaikintas senkapis	113	60

Upytė, Čičinskio kalnas, senkapis	114 61
Užkalniai, "pilis"	116 62
Vaišvilčiai, sunaikintas akmuo su pėda	117 62
Vilkai - Baimainiai, piliakalnis	118 63
Vilkeliai, akmuo su pėdomis ,	119 64
Žemontiškiai, nerasta akmens su skylė	120 64
Žvirbliai, žr. Eriškiai	

Pasvalio rajono archeologiniai paminklai . .

Girpetriai, milžinkapio nerasta	121 65
Katkūnai, akmens su rankos ženklų nerasta	122 65
Krikliniai - Molėnai, piliakalnis, akmuo su skaičiais	123 65
Maldučionys, pilkapių ir senkapio neradome	125 67
Mikoliškis, pilkapių nerasta	126 67
Pabervalkiai, pilkapiai sunaikinti	127 67
Papiškiai, milžinkapio nerasta	128 68
Preibiai, pilkapių nerasta	129 68
Sereikonys, akmuo su "velnio pėda" sunaikintas	130 68
Smilgeliai, "aukuro" akmens liekanos	131 68
Šimonys-Migonys, piliakalnis	132 69
Voverynė, pilkapių liekanos	133 70

Radviliškio rajono archeologiniai paminklai

Andriūnai, piliakalnio nerasta	134 70
Baisiogala-Dauderiai, piliakalnis ir senkapis	135 71
Baltoji - Prastavonys, kapinaitės,	137 72
Birželiai, pilkapių nerasta	138 72
Burbiškiai, akmuo su pėda, akmuo su dubeniu	139 73
Dargėnai, akmens su dubeniu nerasta	140 73

Grižionys, akmuo su pėda suskaldytas	141 74
Grinkiškis, akmuo su dubeniu, senkapis	142 74
Kairėnai, senkapis, Liliškių kalnas	143 75
Kairėmeliai, senkapis	144 75
Kutiškiai, akmuo su dubeniu suskaldytas	145 76
Radviliškis, akmuo su pėda, nerasta	146 76
Raginėnai, piliakalnis, pilkapiai	147 76
Ramulėnai, piliakalnis sunaikintas	149 78
Šašiai (Gražiškiai), akmuo su "velnio" pėda"	150 78
Šniūraičiai, senkapiai	151 79
Užuožeriai, senkapis	152 80
Vabaliai, senkapis, du akmenys su dubeniu	153 80
Vaidulonys, du akmenys su dubeniu	154 81
Vaitiekūnai, piliakalnis, senkapis	155 82
Valatkonys, Velnio ir Angelo akmenys	157 83
Velžis, piliakalnis	158 84
Vilaikiai, akmuo su kryžiai ir delno ženklų, du akme- nys su dubenimis	160 85
<u>Šiaulių rajono archeologiniai paminklai</u>	
Daugelaičiai, senkapis	162 86
Gibaičiai, senkapis	163 87
Jurgaičiai-Domantai, piliakalnis	164 87
Luponys, piliakalnis, akmuo su pėda susk.	165 88
Narušaičiai, senkapis	166 89
Noreškiai, kapinaitės	167 90
Ratkūnai, pilkapių nerasta, kapinaitės	168 90
Šapnagiai, senkapis	169 90
Žadžiūnai, akmuo "Velniauodegis" suskaldytas, švedkapi- s	170 91

1968 m. žalgomosios ekspedicijos metu surinktos archeologinės
medži^agos sąrašas ~~171~~ 93

I Ž A N G A

Tęsiant sistemingą Lietuvos archeologinių paminklų žvalgymą, 1968 m. pavasarį buvo organizuota eilinė žvalgomoji archeologinė eksoedicija, kuri turėjo tęsti toliau į rytus nuo praėjusiais metais žvalgytų plotų savo darbą. Tai iš eilės bene jau penkiolikta ekspedicija, organizuota Istorijos instituto, archeologinių paminklų žvalgymui.

Ekspedicinė grupė išvyko iš Vilniaus 1968 m. gegužės 22 d. sunkvežimiu, vairuojamu Petro Šermukšnio. Jos sudėtyje buvo Istorijos instituto bendradarbiai; O. ~~Max~~ Bogušienė, A. Merkevičius, M. Michelbertas, A. Tautavičius ir V. Urbanavičius, kartu vyko LTSR Kultūros ministerijos darbuotojai R. Batūra, V. Daugudis ir V. Deimantienė. Darbą grupė pradėjo šiauriniame Kauno rajono pakraštyje ir Kėdainių rajone, o po to persikėlė į Panevėžio ir Radviliškio rajonus.

Birželio 2 d. grupė grįžo į Vilnių, nes buvo numatyta, kad toliau ekspedicija turės dirbti su kita mašina. Tačiau paaiškėjo, kad mašina lieka ta pati ir birželio 3 d. vėl grįžome ta pačia mašina į Panevėžio rajoną, bet kiek mažesnės apimties. O. Bogušienė išvyko į Varėnos raj. su R. Rimantiene, o R. ^Batūra dėl įv. administracinio darbo priežasčių buvo priverstas likti Vilniuje.

Grupė dirbo iki birželio 23 d. Per šį laikotarpį buvo apžvalgyta vakarinė dalis Kėdainių ir Panevėžio rajonų, baigtas Radviliškio, Šiaulių, o t. o. Joniškio ir Pakruojo rajonų žvalgymas, apimta Pasvalio rajono vakarinė dalis. Dėmesys koncentruotas į piliakalnius, pilkapius ir akmenis su ženklais, tai yra į pa-

minklus, kurie matomi žemės paviršiuje. Kapinynai paliesti žymiai mažiau.

V. Deimantienė ir V. Daugudis aiškinosi paminklų apsaugos klausimu, V. Urbanavičius filmavo, A. Merkevičius fotografavo, M. Michelbertas su vienu iš talkininkų matavo, A. Tautavičius - aprašinėjo paminklus. Braižytojo-topografo ekspedicija neturėjo.

Stengtasi kartu aplankyti mokyklas, užmegsti ryšius su vietos kraštotyrininkais, susipažinti su mokyklose saugoma archeologine medžiaga, o jei galima ją gauti, paimti ir perduoti į LTSR Istorijos-etnografijos muziejaus saugyklas.

Žemiau pateikiamos pastabos apie apžiūrėtus mokyklų archeologinius rinkinius, kurių būdingesni dirbiniai užpaisyti ant kortelių ruošiamam atlasui. Toliau alfabetine tvarka pagal rajonus pateikiamos žinios apie aplankytus ar nesurastus archeologinius paminklus ir pabaigoje pridedamas surinktosios archeologinės medžiagos sąrašas. Medžiaga perduota Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos muziejui.

Pastabos apie mokyklų archeologines kolekcijas

Ekspedicijos metu lankyti mokyklų muziejiniai rinkiniai
Ramygalos vidurinėje mokykloje yra trys akmeniniai kirviai su skylė kotui be tikslinės metrikos ir trys geležiniai pentiniai siauraašmeniai kirviai. Pastarieji, gręičiausiai, yra iš Ančiškio senkapio. (Kėdainių raj.).

Naujamiesčio vidurinės mokyklos rinkiniuose yra dviašmenis akmeninis ir paprastas akmeninis kirvis iš Naujamiesčio, akmeniniai kirviai su skylė kotui iš Mickiemės ir Gustonių.

Du stambūs - 25 cm ilgio ir 19 cm ilgio ir 19 cm ilgio

geležiniai pentiniai siauraašmeniai kirviai atlenktomis - atloštomis pentimis iš Gasparėlių pilkapių.

Du vėlyvi pentiniai plačiaaašmeniai kirviai iš Naujamiėsčio.

Vienas vėlyvas pentiniš kirvis iš Mergaigalio vienkiemio Gustonių apylinkėje.

Iš Pakalniškių - geležinis įmovinis kirvis, ritinis smeigtukas, antkaklėlė, piniginės apkalai, azūrinė apskritinė segė, įvijos ...

Skaistgirio, Joniškio raj. aštuonmetėje mokykloje be etnografinės medžiagos yra keletas akmeninių kirvių ir gretimame Budraičių kaime esančio senkapio ietigalių, plačiaaašmenių kirvių ir kt. medžiagos (žr. Budraičiai, Joniškio raj.).

Žagarės vidurinė mokykla iš archeologijos turi tik keletą akmeninių kirvių.

Rudiškių, Joniškio raj., aštuonmetė mokykla turėjo surinkusi apie 30 archeologinių dirbinių iš gretimam ariamo senkapio. Radinius pavyko išprašyti iš mokyklos direktoriaus Petro Biliūno. Jie perduoti Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos muziejui (žr. sąrašą darbo gale).

Joniškio II vidurinėje mokykloje yra keletas akmeninių kirvių be radimo vietų ir 5 spiraliniai apyrankės tipo lydiniai, kurie kaip paaiškėjo aptikti apie 1958. Radimo vietos metrika pasimėtė. Lobis gautas iš mokyklos ir perduotas Istorijos-etnografijos muziejui Vilniuje. Bandyta išaiškinti jo radinio vieta ir aplinkybės, nustatyti ar tiek ar daugiau lydinių buvo lobyje. Tuo klausimu parašytas kreipimasis į Joniškio rajono laikraštį, tačiau niekas jokių papildomų duomenų apie radinį nesuteikė.

Susipažinta su gausia Žemimelio vidurinės mokyklos medžiaga,

kurios Š.Šliavo padaryti aprašai yra institute.

Nemaža archeologinės medžiagos yra Babtų (Kauno raj.) mokykloje. Tai keletas akmeninių kirvių iš Babtų apylinkės kaimų, keletas žalvarinių papuošalų, be radimo vietos. Jie gauti iš senienų maklerio Buškevičiaus ir tur būt bus iš Pakalniškių senkapio. Be to, čia yra viena varinė Romos moneta, gauta iš to paties asmens, ir tur būt, bus iš Saulažoilų lobių. Be to, čia monetos iš XVI-XVII a. lobių ir kita vėlyvesnė išorinė-etnografinė medžiaga. Muziejų tvarko mokytoja Markauskienė ir jo rinkiniams turi mažytį kambarėlį.

Raguvos vidurinė mokykla turi kiek stambesnę rinkinį, kuri laiko viename palėpės kambarėlyje. Radinius sudaro įvairūs akmeniniai kirviai ir prie Raguvos buvusio Paliepių-Pakrityžės senkapio radiniai.

Po vieną kitą dirbinį yra dar Rozalimo (Pakruojo raj.) ir Linkuvos (Pakruojo raj.) muziejuose bei Pakruojo vid. mokykloje, kur be kelių akmeninių kirvių saugomi dar keli Linksmučių senkapio radiniai.

Tačiau kai kurių ^ušiose muziejėliuose buvusių radinių jau nebepasisekė pamatyti. Taip nebematėme Linkuvos muziejuje buvusio žirgo kamanų fragmento su žalvariniais žvangučiais ir kt. radinių.

JONIŠKIO RAJ. ARCHEOLOGINIAI PAMINKLAI

Budraičiai

Joniškio raj., Skaistgirio apyl. "Pergalė". Apie 2 km nuo Skaistgirio, dešinėje plento į Žagarę, 0,5-0,8 km atstume nuo plento kaimo laukuose, dešiniajame Vilkyčio krante yra kalva, vadinama Kiaušinio kalnu. Ariant šią kalvą, randama įvairių senienų. Pora įmovinių kirvių ir ietigalių iš čia yra Skaistgirio mokyklos rinkiniuose, o keletas V-IX a. būdingų dirbinių pateko dar 1958 m. į Telšių kraštotyros muziejų. Tik metrika murodyta kažkodėl Ramštikių kaimas. Tačiau tokio kaimo Skaistgirio apylinkėje nėra.

Artimiausia sodyba prie senkapio yra Kosto Simanavičiaus.

Dauškiai

Joniškio raj. Žagarės apyl.

Senkapis ar pilkapiai buvę Daukšių kaimo laukuose suardyti dar buržuazijos valdymo metais, ariant laukus. Iš suardytų kapų į "Aušros" muziejų pateko keletas II-IV a. žalvarinių papuošalų.

Kaimas pasiekiamas iš Joniškio-Žagarės plento pasukus ties Stungiais į šiaurę. Čia važiuojant Daukšių centro link, kairėje vieškelio apie 1 km atstume, kaimo laukų pietinėje dalyje šalia kaimo kapelių esančiame ariamame lauke tarp Norkuvienės ir Buišio sodybų buvę randama kaulų, ietigalių.

Gal čia yra ir vėlyvesnių kapų?

Rukuižių, Daukšių ir Pabalių senkapiai sudaro vieną grupę senkapių į rytus nuo Žagarės. Atstumas tarp tų senkapių po 2-3 km.

Jakiškiai

Joniškio raj., Tataučių ap., "Jaunoji gvardija".

Vilkiaučio upelio dešiniajame krante apie 3 km į vakarus nuo Joniškio-Šiaulių plento ir 300 m į R nuo kaimo buv. Alekso Impolio lauke 1932 m. rasta keletas kryželių ir kt. II-IV a. radinių, kurie pateko į "Aušros" muziejų. Laukas buvęs akmeningas.

B. Tarvydas, kasinėdamas Linkaičių senkapį, iškasė čia porą perkasų, bet nieko neradęs.

Šeimininkas ir daugiau radinių ar kaulų neberadęs. Šiuo metu čia dobiliena.

Gal čia bus buvęs vienas kitas pilkapis?

Jauneikiai

Joniškio raj. Pociūnų apylą. "M. Melnikaitės".

Apie 200 m į dešinę nuo vieškelio Gruzdžiai-Joniškis, 7 km nuo Joniškio, tarp Juškos Juškiaus ir Petraičio sodybų, ariant lauką, buvę randama iš seno radinių. Dalis jų pateko į "Aušros" muziejų. 1934 m. kasinėjo čia B. Tarvydas, kuris rado čia kelio-lika kapų ir židinių iš IV-VIII a.

Ypač daug radinių aptikdavę pradėjus laukus arti traktoriais. Kur jie atsidūrė niekas nežino.

Pasakoja, kad 1966 m. ar 1967 m. buvusi atvažiavusi visa mašina su mokiniais ir visą dieną jie rankioję ir kasę. Surinktus radinius išsivežę. Iš kur atvykę kasinėtojai, niekas nežino.

Šiomet čia žalioja dobilai. Laukas neariamas.

Liepieiai

Joniškio raj. Kepalių apyl., "Ždanovas"

Paminklų apsaugos valdybos archeologinių paminklų sąrašuose įrašytas Liepių-Linksmėnų piliakalnis, vadinamas Soskalniu arba Liepių kalneliu.

Ši kalva yra apie 9 km nuo Joniškio prie vieškelio į Gaščiūnus. Vietoje paaiškėjo, kad kalva piliakalniu nelaikoma ir į tokią nepanaši. Vardas kilęs nuo čia pakelėje stovėjusios karšiamos.

Linkaičiai

Joniškio raj., Pociūnų ap., "Marytės Melnikaitės"

Apie 200-250 m į dešinę nuo vieškelio Gruzdziai - Joniškis šalia buv. Urmono Stasio sodybos ariamuose laukuose Sidabrės upelio krante yra išlikęs sklypelis kaimo kapinaičių, o šalia jų buvęs senkapis, kuri ariant rasta įvairių senienu. Kapinynas vadinamas Kapmilžiais.

1931-1932 m. ištirta keletas IV-V a. kapų.

Ypač daug dirbinių buvę sandama pradėjus laukus arti traktoriais. Juos rankioję mokiniai ir kiti įvairūs asmenys, kurie juos išsigabendavę. Tikėjomės radinių iš čia rasti Joniškio, Skaistgirio ar kitoje mokykloje, bet niekur niekas nepažino, kad turėtų radinių iš čia.

Linksmėnai

Joniškio raj., Kepalių apyl., "Ždanovo" kol.

Prie kelio Joniškis-Gaščiūnai kairėje pusėje stovi dailios kapinaitės su medine koplyčia viduryje.

Dubenuotas akmuo.

Prie koplytėlės sienos dešinėje durų pusėje prikaltas nukryžiuo-

tasisą o prie jo kojų, prie koplyčios pamatų guli 90x75 cm dydžio, 25 cm aukščio, lygiu plokščiu viršumi akmuo. 40 ir 31 cm nuo jo galų ir 22-30 cm nuo šonų yra apie 20 cm skersmens ir 10,5 cm gylio dubuo.

Senkapis, žinomas archeologinėje literatūroje Linksmėnų ir Kurmaičių vardais, nes kapinės naudojamos abiejų kaimų, nors yra Linksmėnų lauke. Kurmaičių laukai yra toliau į šiaurę.

Šalia kapinių iš šiaurės pusės kastas žvyras ir buvusios randamos senienos. Radinių rasta ir kitoje vieškelio pusėje Vlado Šerpos sodyboje. Radinių keletas yra patekę į "Aušros" muziejų Šiauliuose ir į Kultūros muziejų Kaune, o pokario metais - keletas atiduota net Trakų muziejui. Papuošalai ir kiti dirbiniai iš III-XII amž. nedegintų mirusiųjų kapų.

Montariškės

Žagarės apyl., Joniškio raj.

P. Tarasenka (Lietuvos archeologijos medžiaga, p. 188) mini apie 600 m ilgio ir 6 m aukščio pylimą, kuriame randama įvairių senienų.

Prieš keletą metų šią vietą aplankęs mokytojas J. Šliavas rado čia didžiulę karjerą. Žvyrduobės pakraštyje jis aptikęs anilių, apdegusio molio gabaliukų.

Montariškės pasiekiamos Žagarės-Gruzdžių vieškeliu, pasukus vėliau į dešinę. Čia apie 5 km nuo Žagarės, miško pakraštyje buvusi stambi gana aukšta kalva, pailga rytų-vakarų kryptimi, supama pelkių. Kalvos ilgis galėjo siekti apie 200 m. Dabar ji ištiesai sunaikinta. Nėra duomenų apie buvusią jos aukštį ir formą.

Ar buvo čia piliakalnis lieka neaišku.

Pabaliai

Žagarės apyl., Joniškio raj.

Laikraščių žiniomis 1911 m. rudenį kaimo laukuose valstiečiai radę žmonių kaulų ir daug ginklų, bronzinių papuošalų, kurių dalis patekusi į Jelgavos muziejų, o kiti likę pas radėjus.

Senkapis buvo ~~sumastas~~ Žlabio sodyboje, kai kaimas buvo dar neišsiskirstęs į vienkiemius. Radę 30-40 cm gylyje sodindami sodą. Ten buvę žmonių kaulai, ietigaliai, kryžiniai smeigtukai.

Išsiskirsčius vienkiemiais, sodybos vieta liko ariamas laukas, jį dabar kerta kaimo keliukas, kuriuo važiuojant miško link senkapis lieka kairėje pusėje į nedidelio slėnio link nuolaidėjančiame kalvos šlaite, neprivažiavus kaimavietėje likusio žemo pasrutulio formos kapelių, kurie esą iš karų su švedais laikų.

Miške greta kaimo, ties Lietuvos ir Latvijos siena esą pilkapių su akmenų vainikais. Dalis jų Lietuvos TSR teritorijoje.

Kaimas pasiekiamas iš Žagarės-Joniškio pkeno pasukus į kairę, į Daukškus, ir kaimo centre, kryžkelėje pasukus į kairę.

Rūdiškiai

Joniškio raj., "Tarybinis artojas"

Apie 0,5 km nuo bažnytkaimio į pietvakarius ir 200-300 m nuo kairiojo Mūšos kranto, kairėje keliuko į Žmirklius ariamame lauke yra senkapis, iš kurio dar buržuazijos valdymo laikotarpiu į "Aušrą" pateko keliolika III-XII aa. dirbinių, o vėliau keletas iš jų į Kauno Kultūros muziejų.

Ypač gausiai radiniai vėl kapinyno teritorijoje pasirodė apie 1956 m., pradėjus lauką arti traktoriumi. Dirbinius kai kada rinkdavo mokiniai. Iš mokyklos dalis senienu pateko vėl į "Aušrą".

■ 1968m. mokykloje rasta žalvarinė ažūrinė raudona emale

puošta segė, keletas įmovinių kirvių ir ietigalių, piautuvų aukš-
tyn atlenktu galu, peilių, žalvarinių įvairių tipų apyrankių,
nuokamienių smeigtukų fragmentų, o kolūkio raštinėje - ši pava-
sari surasta apskritos storėjančiais galais antkaklės fragmentas.
Minėtus dirbinius pavyko išprašyti. Jie perduoti Lietuvos TSR
Istorijos-etnografijos muziejui Vilniuje (žr. medžiagos sąrašą
ataskaitos gale),

Rukuižiai

Žagarės apyl., Joniškio raj.

Pasukus iš Žagarės-Joniškio plento ties Stūngiais į kairę,
dešinėje kelio pusėje, apie 500-700 m nuo jo yra Juozo Nemuro vieš-
kiemis, o į pietryčius nuo jo gilaus tarpeklio skardžio krašte
apie 1936-7 m., kasant žvyrą surasta žmonių kaulų ir daug įvai-
rių radinių. Iš jų apie 70 pateko į Kultūros muziejų Kaune. Jų
tarpe įmoviniai ir plačiašašmeniai pentiniai kirviai, keliolika
ietigalių, padaginių segių ir kt. žalvarinių papuošalų iš VII-
XVI a. Kapinyno vietoje stovi cementinis kryžius su užrašu, kad
pastatytas atminimui čia palaidotų nežinomų asmenų.

Žvyras nebeimamas, gretimi laukai ariami. Neaišku, ar kapi-
nynas visas sunaikintas, kasant žvyrą, ar dalis dar yra išlikusi.

Sidabrė-Kalnelis

Joniškio raj.

Vietovė 2-3 km į vakarus nuo Joniškio, prie kelio į Žagarę,
kur pokario metais sunaikintas buvusio piliakalnio liekanos.
Visa padėtis yra jau aprašyta Žeimelio vidurinės mokyklos moky-
tojo J. Šliavo. Todėl nuo aprašymų susilaikyta.

Ši vieta virtusi kiaulių knisykla liko antra po 700 metų šios vietos tragedija ...

Svirpliai

Joniškio rajp

Latvijos pasienyje, 4-5 km nuo Joniškio plentu Rygos link ir pasukus iš plento į kairę, pasiekiamas buv. Svirplių dvarelis ir kaimas. Paminklų apsaugos archyvo duomenimis čia Sidabrės krante esą akmenų vainiku apdėgi pilkapiai "Bočių kapai".

Tačiau vietiniai kaimo gyventojai mums nei pilkapių, nei kokių nors senkapio negalėjo nurodyti.

Žagarė

Joniškio raj.

Kaip žinome Žagarėje yra du piliakalniai:

1. Žvelgaičio kalnas, Aukštadvario kalnas. Jis kairiajame Švietės krante, kairėje vieškelio Žagarė-Akmenė. Tai aukštumos dalis, kuri pietryčiu kraštu remiasi į Švietės slėnį, ~~kuri pietryčiu kraštu remiasi į Švietės slėnį~~ Šiaurės vakarų kraštas leidžiasi į slėnį, kuriuo eina vieškelis, o iš pietvakarių prieina aukštyn, kiek žemesnė tęsiasi ir į šiaurės rytus.

Kalno viršuje yra netaisyklinga keturkampė aikštelė, kurios kraštas pagal upę yra 55 m, vakarinis kraštas - 50 m, pagal kelią (šiaurės vakarinis) - 55 m ir šiaurės rytinis - 68 m ilgio. Pakraščiais eina vos žymus pylimas, apardytas duobėmis.

Rytinis šlaitas yra 9 m aukščio, jis nusileidžia į griovį, kuris turi 1,5 m gylio ir apie 16 cm pločio viršuje. Griovys skiria nuo toliau į šiaurės rytus esančios aukštumos. Tik

15 m pločio ruožu prie tytinio kampo griovio nėra.

Žemiausias yra pietvakarinis šlaitas, kuris tik apie 1,5 m aukščio. Tuo tarpu į Švietės slėnį status šlaitas siekia apie 18 m aukščio ir gana status.

Piliakalnio pietryčių ir pietvakarių ~~kampuose~~ buldozeriu - traktoriumi padaryti įvažiavimai festivaliams. Dabar motociklininkų trasa per piliakalnį naudojasi šiuo keliu.

2. Raktuvės kalnas. Žagarės miestelio pietvakarių pakraštyje, dešiniajame Švietės krante, apie 200 m nuo upės vagos ir 700-800 m nuo Žvelgaičio kalno į rytus.

Tai pailga pietvakarių - šiaurės rytų kryptimi kalva, kuri paversta miestelio kapinėmis. Piliakalnio šiaurės rytų gale būta nedidelio pylimo, kuris visai ~~ge~~formuotas, o šiaurės vakarų kraštas leidosi į Švietės slėnio lankas, pietinis- pietvakarinis - taip pat į pelkėtą lygumą. Tuo tarpu vakarinį jo galą pašlaitėje nežymus įdubimas, galimas galykas griovys, skiria nuo gretimoms žemos aukštumėlės, kuri yra naudojama dabar kapinėms.

Kapinės deformavo piliakalnio šlaitus, sunaikino kultūrinį sluoksnį, nes laidojama ne tik aikštelėje, bet ir šlaituose. Aikštelės centre stovi sena medinė koplyčia. Pylimo kampe pastatyta nedidelė varpinė - stulpinės konstrukcijos.

Aikštelės ilgis iš šiaurės rytų į pietvakarius yra arti 70 m, o plotis ties koplyčios rytiniu galu siekia arti 30 m, kai šlaitų aukštis apie 7-8 m.

Prie piliakalnio pašlaitėje rasta žiestos ir grublėtos keramikos, kuri saugoma Žeimelio mokyklos muziejuje.

Kauno raj. archeologiniai paminklaiPakapiai, Kauno raj. Labūnavos apyl.

Apie 2 km nuo Labūnavos į Babtus, kairėje vieškelio pusėje į slėnį nuolaidėjančios aukštumos pakraštyje buvo archeologams plačiai žinomas senkapis, nes jį kasinėjant 1939 m. buvo atidengti 27 griautiniai žmonių ir apie 30 žirgų kapų. Griautiniai kapai su XIV a. pabaigos - XVI a. pirmosios pusės monetomis, o tarp jų ir 1 deg. kapas bei apdegusių dirbinių, kurie saugomi Kauno Valst. istorijos muziejuje.

Paaikėjo, kad okupacijos ir pokario metais čia plačiu mastu kastas žvyras. Buve randama žmonių ir arklių kaulų. Žvyrduobės kuris laikas nebenaudojamos, užaugusios krūmais. Neatlikus žvyrduobės pakraščiu kasinėjimų, neįmanoma nustatyti, ar yra čia dar likę neliestų kapų.

KĖDAINIŲ RAJONO ARCHEOLOGINIAI PAMINKLAI

Ančiškis

Mažas bažnytkaimėlis šiaurinėje rajono dalyje, kairiajame Žižmojos krante, žemumoje.

Čia į pietus ir pietryčius nuo bažnyčios ir šventoriuje esančių kapinių toliau į pietus Žižmojaus pakrante tęsiasi apie 300 m ilgiu žema smėlėta kalva dabar išlyginta ir užstatyta kolūkio pastatais - sandėliai, padargų sandėliai, o apie šventoriaus- žmonių sodybiniai sklypai.

Visame šiame plote smėlį kasant, žaidžiant, buve randami žmonių kaulai, įvairiausios senienos. Daugiausia kaulų buve pietinėje smėlyno dalyje, ten buve randama ir monetėlių.

Tuo tarpu arčiau bažnyčios buvę randama kirvių, antkaklių ir kt. Daugumas daiktų išsimėtė, bet dalis turėtų būti Kėdainių ir Panevėžio muziejuose. Ramygalos vid. mokyklos mokytojos M. Kielaitės turėtas žalvarinis žiedinis III-IV a. smeigtukas su grandinėmis perduotas LTSR Istorijos-etnografijos muziejui, o pas vietinius gyventojus iki paskutinio meto besimėtančios storagalės apyrankės nepavykos surasti. *Čia Ramygalos vid. mokykloje greičiausiai yra dar kys peratidai suvokiamieji žiedai.*

Iš visų duomenų matyti, kad čia esama ižgalaikio kapūnyno - nuo III-IV a. iki XVI-XVII a. Tik beveik visas jis ištisai sunaikintas.

Bakainiai

Surviliškio apyl., Kėdainių raj.

Plačiai L. Krivickio aprašytas, vienas iš stambiausių centrinės Lietuvos dalies piliakalnių, stovi kairiajame Liaudos krante, jos daromoje kilpoje apie 2 km nuo Nevėžio bei 2 km nuo Surviliškio į šiaurės vakarus. Liaudos vaga ir gili plati dauba supa piliakalnį iš šiaurės, vakarų ir pietų.

Piliakalnio aikštelė sustiprinta rytiniame ir vakariniame galuose pylimais. Vakarinio galo pylimas žemesnis, deformuotas - dalis jo arta, o rytinis pylimas gerai išlikęs. Aikštelė nelygi. Jos rytinė - pietrytinė dalis - arčiau pylimo aukščiausia, o pietvakarių kampas žemiausias - apie 3 m žemesnis. Aikštelės kraštai nelygūs. Ji huvusi ariama. Šlaitai ir pylimai apaugę krūmais. Aikštelė netaisyklingos trapecijos formos. Šiaurės vakarų krašte turi 63 m ilgio, šiaurės rytų kraštas - 55 m ilgio, o pietryčių - pagal didįjį pylimą - 57 m ilgio ir pietvakarių kraštas - 80 m ilgio.

Vakarinis pylimas dabar tik apie 4,5 m aukščio, nuo aikštelės, kai anksčiau galėjo būti iki 7 m aukščio. Prie aikštelės jo pag-

rindas 63 m ilgio, o viršuje pylimas 30 cm ilgio ir 6 m pločio. Jis išorėje yra beveik 19 m aukščio (iki upės slėnio dugno). Pylimo išorinis šlaitas viršuje gana nuolaidus, o žemiau status.

Rytinis-didysis pylimas pagrinde 57 m ilgio ir 7,5 m aukščio, stačiais šlaitais, viršuje turi 48 m ilgio. ~~aukščio~~ o pagrinde 30 m skersmens. Išorinis šlaitas - 8,3 m aukščio. Pylimo galai statūs. Šiaurinis remiasi į skardį, o ties pietiniu buvęs įvažiavimas į pilies kiemą.

Į rytus nuo pylimo yra didelė, lygi įtvirtinimo papilio aikštė. Ji netaisyklingo keturkampio formos, dar ir dabar arinama. Žemė gana marga, pakraščiais tamsesnė. Papilio ar priešpilio aikštės vakarinis kraštas 63 m ilgio, šiaurinis kraštas gana tiesus ir turi 145 m ilgio, visur žemyn status šlaitas į upę. Šiaurės rytų gale aikštė 90 m pločio. Čia supiltas pylimas, kuris galais remiasi į Liaudos slėnį. Pylimas smarkiai nukentėjęs. Šiaurinis jo galas prie upės nukastas ir įrengtas kelias, kuriuo ir dabar įvažiuojama. Pylimo vidurinėje dalyje žymu dar du stambūs prakasimai. Pylimas turi apie 5 m aukščio nuo priešpilio aikštelės. Už pylimo buvęs griovys iš dalies užslinkęs, dalis užlyginta, stovėję gretimoms sodyboms ūkiniai pastatai. Tačiau kai kur griovys dar turi iki 3-4 m gylio. Pylimo skersmuo 16-18 m.

Prišpilio aikštelės pietinis kraštas apie 200 m ilgio. Čia šlaitas į Liaudos slėnį nuolaidžiausias, matyti, deformuotas riant. Šlaite apie 5-6 m žemiau aikštelės yra buvusi terasa, kuria apsupus priešpilį buvo įvažiuojama į pilį ir priešpilį ties didžiojo pylimo pietiniu galu. Čia ties buvusiais vartais priešpilio aikštelės pietvakarių kampe yra išlikęs kūgio formos pylimas, kuris turi apie 20 m ilgio ir iškyla apie 3 m virš aikšte-

lės, viršuje turi dar apie 10 m ilgio. Jo išorinis šlaitas 8 m aukščio. Jo pašlaitėje terasa dar turi 12 m pločio, o po to siaurėja ir kyla aukštyn į pilies kiemą.

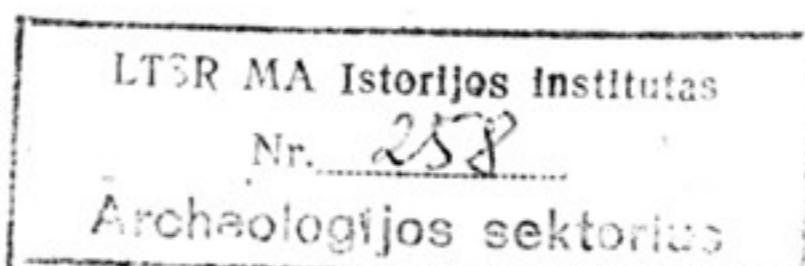
Priešpilio pietryčių kampe dar maždaug 40 cm ilgiu išlikęs status nedeformuotas 8 m aukščio šlaitas.

Senkapis?

Dešiniajame Liaudos krante, priešais piliakalnį, į pietryčius nuo jo, aukštai ariamo lauko pakraštyje yra tarsi trijų išartų pilkapių žymės. Be to, čia ariamame lauke pastebėta sudegusių kaulų fragmentų, rastas pažaliavusio nedeginto kaulo fragmentas. Atrodytų, kad čia šalia Bakainių piliakalnio esama ir senkapis,

Dotnuva

Kėdainių raj.

P. Tarasenka savo archeologiniame žemėlapyje ir "Lietuvos arch. medžiagoje" nurodo Dotnuvoje piliakalnį. Piliakalniu pavadinta kalvelė Dotnuvėlės slėnyje ties dvaro parko pietvakarių kampu. Tai apie 3 m aukščio 20-25 m ilgio ir 7 m pločio pušaitėmis apaugusi kalvelė, tarsi salelė, skersai upelio slėnį, o už upelio matosi lyg ir tąsa tos kalvelės.

Apžiūrint jos padėtį ir formą, susidarė įspūdis, kad tai visai ne piliakalnis, o buvusio malūno užtvankės dalis.

Tai visai ne archeologinis paminklas.

Graužiai

Josvainių apyly., Kėdainių raj.

Apie 15-16 km į pietryčius nuo Ruseinių, priešais Labūnavą, dešiniajame Nevėžio krante, Graužių kaime yra 1938 m. kasinėtas senkapis. Kapinynas Nevėžio slėnyje, aukštumos šlaite, Žilinsko sodyboje, nukentėjęs ariant lauką.

Kanstatuojama, kad po 1938 m. kasinėjimų, kapinynas yra beveik neliestas. Jį kasinėjant, atrodo, galima būtų dar rasti kapų.

Kalnaberžė

Surviliškio ap. Kėdainių raj.

Apie 900 m į ŠR nuo buv. dvaro, kairiajame Kruosto upelio krante, netoli santakos su Nevėžiu. Piliakalniui panaudotas ilgas aukštumos liežuvis, išlikęs upių santakoje. Piliakalnį vakaruose supa gilus Kruosto slėnis, į kurį status šlaitas. Iš pietų ir rytų - Nevėžio slėnis. Šiauriniame piliakalnio gale buvęs pylimas, kurio centre dabar yra apie 7,5 m skersmens ir virš 2 m gylio duobė, visaiškai deformavusi piliakalnio pylimą.

Pylimo išorėje - šiaurinėje pusėje buvęs apie 10 m ilgio griovys visai užslinkęs, vos žymus. Pylimas virš jo iškyla tik apie 1,5 m, o virš aikštelės apie 0,8 m. Aikštelė turi apie 65m ilgio, bet tik 8-10 m pločio, pamažu nuolaidėja į pietus. Ji 9,5 m aukščiau Kruosto vagos.

Nuolaidžiausias yra pietinis šlaitas.

Už pylimo priamame lauke yra tarsi buvusios gyvenvietės žymės J.L.Krzyvickis, aplankęs piliakalnį 1903 m., pažymėjo, kad piliakalnis labai suardytas, pylimas iškasinėtas duobėmis.

Lamaikiškės

Surviliškio ap., Kėdainių raj.

Jau L.Krzyvickis (Žmudz Starožytina, p. 58, 22) mini piliakalnį prie Nevėžio, kuris esąs sunaikintas, deformuotas.

Atrodo, kad piliakalniu vadintas vadinamasis Krasausko kalnas (buv. savininkas), kuris laikomas supiltu prancūzų. Tai kalva Nevėžio slėnio pakraštyje, dešiniajame jo krante, apau-

gusi krūmais.

Kalva lygiagretė upės senvagio, pailga, glaudžiasi prie jos rytiniu-pietrytiniu šonu, iš vakarų pusės mažas griovelis skyrė nuo gretimų aukštumų ir ties pietiniu kalvos galu įtekėjo į Nevėžį. Šiaurinis galas baigiasi nedideliu skardeliu.

Kalvos pietinio galo šlaitas nuolaidus 65 m aukščio. Jos ilgis viršuje apie 40 m ir plotis apie 10 m, o šiauriniame gale kiek statesnis 3,5 m aukščio šlaitas, platesnis slėnis, atskiria nuo toliau į šiaurę esančios kalvos.

Atrodo, kad ariant kalvą yra smarkiai deformuota. Tai turėjo būti gana ankstyvas piliakalnis.

Lenčiai

Kėdainių raj., Krakių apyl.

P. Tarasenka mini Velniabaloje akmenį su velnio pėdomis (Pėdos akmenyje, Nr. 30).

Lenčių kaimas yra į pietus, pietvakarius nuo Ažytėnų. Šio kaimo pietiniame pakraštyje, netoli valstybinio miško buvo vadinamoji Velniabalė. Tai buvusi nedidelė labai klampi pelkė, kurioje net gyvuliai neįeidavę. Joje ir stovėjęs velnio akmuo, kadangi nesken-
dęs, o ant akmens buvusi duobutė panaši į žmogaus pėdą.

Pokario metais Velniabalė kiek nusausinta. Vėliau atėjo melioratoriai. Šiandien nebėra nei Velniabalės, nei Velnio akmens. Jis suskaldytas. Neliko nei jo nuotraukos, nei aprašymo.

Liogailiškiai

Kėdainių raj. ir apyl.

Apie 6-6,5 km nuo Kėdainių į rytus-pietryčius, kairėje kelio į Jonavą, Liogailiškių kaimo krante yra krūmais apaugusi nežymi

kalva, kuri įrašyta į piliakalnių sąrašą. Kalvą iš rytų ir šiaurės rytų supa upelis, kuris jo dalį yra nunešęs. Kalvos šlaitai nuolaidūs, virš gretimų laukų ji iškyla tik 1,5-2,5 m, neturi jokių įtvirtinimų ar kultūrinio sluoksnio žymių, nors kalvos viršus kai kur iškasinėtas.

Iš tikrųjų, vietiniai gyventojai šios kalvos piliakalniu nevadina. Tai esąs Kopyčios kalnas. Galimas dalykas, kad čia iš tikrųjų yra stovėjusi dvaro kopyčia.

Apžiūrėję, pasiūlėme šią kalvą išbraukti iš piliakalnių sąrašo.

Naujaupis-Pilionys

Dotnuvos apyl., Kėdainių raj.

Kairėje plento Dotnuva-Gudžiūnai, Dotnuvėlės slėnyje yra plačiai žinomas piliakalniukas, gerai matomas nuo plento. Jis apie 12 km nuo Dotnuvos į šiaurę.

Piliakalniui panaudota kalva kairiajame Dotnuvėlės krante, jos santakioje su Griovūku. Upeliai suteka ties pietiniu piliakalniu. Iš vakarų jį saugo Dotnuvėlė, o iš rytų - Griovuška. Piliakalnis žemesnis už gretimas aukštumas. Jo pietinis galas vos 6m aukščio nuo slėnio. Viršuje yra į šiaurę plėtėjanti, apie 40 m ilgio ir 33 m pločio aikštelė, kurioje 26 m nuo pietinio galo 1934 m. pastatyta mūrinė 10x10 m dydžio pseudogotikinė kopyčia. Ją pastatė dvarininkas, kaip savo šeimos mauzoliejų. Stant rasta anglių, šukių, gyvulių kaulų. Radiniai neišliko. Šalia kopyčios iš šiaurės rytų yra keletas kapų. Taigi aikštelės žymi dalis sunaikinta. Pietinėje dalyje pastatytą stalai

ir suolai kolūkio festivaliams ... Vakariniam kalvoš šlaite išmūryti platūs laiptai į koplyčią.

Šalia koplyčios iš šiaurės-šiaurės rytų pusės iškyla 3,2 m aukščio pylimas, kurio šiaurinis šlaitas 3 m aukščio. Už jo yra dar 27 m pločio ir 17 m ilgio aikštelė apvaliu šiauriniu galu. Apvalus kalvos galas 5,3 m aukščio. Ties juo kelias.

Taigi piliakalnis tarsi dviejų aikštelių, kurių šiaurinė sudaro tarsi priešpilį. Nors iš kitos pusės- šiaurinė aikštelė galėjo būti pagrinde, o pietiniame gale - papilys ...

Montviliškis

Montviliškio apyl., Kėdainių raj.

Apie 8 km į šiaurę nuo Dotnuvos, kairiajame Dotnuvėlės krante yra didelis Montviliškio kaimas, per jį išilgai eina Dotnuvos-Gudžiūnų plentas. Šiame sename kaime buvo 3 ar 4 dubenuoti akmenys.

a) Beveik kaimo centre, kairėje plento pusėje, važiuojant į Gudžiūnus, buv. medelyno teritorijoje į šiaurę nuo Juozo Bartašiaus sodybos guli plokščias 1,15x0,8 m dydžio akmuo su 22 cm skersmens ir 20 cm gylio duobute, kuri iškalta 40 cm nuo akmens galo ir 25 cm nuo krašto.

b) Prie Bartašiaus J. gyvenamo namo buvęs auštesnis apie 80 cm skersmens akmuo su 22 cm skersmens ir 8 cm gylio dubeniu. Jis paimtas į Kėdainių kraštotyros muziejų ir stovi jo kieme.

c) Apie 200 m piečiau Liutkevičiaus Boleslovo sodyboje buvo trečias netaisyklingos formos 60x80 cm dydžio akmuo su 20 cm skersmens ir 13 cm gylio dubeniu, kuris buvo vos 11 cm nuo akmens krašto ir 32 cm nuo galo.

Praėjusiais metais savininkas jį imūrijo į pastato pamatus

Liko tik duomenys buvę pase...

d) Pietiniame kaimo gale, kairėje plento ir dešinėje keliuko iš plento į Pakarklius, kelio griovyje guli suskaldyto dubenuoto akmens dalis 60x60 cm dydžio, kurio krašte išlikę apie 20 cm skersmens ir 12 cm gylio dubens dalis. Šis akmuo išveistas iš buv. Nrvardausko sodybos pamatų...

Ožiakėmis (Bakšiškiai)- Siponiai

Kėdainių raj.

Apie 2-3 km nuo Montviliškio į pietvakarius ir 4-5 km į šiaurės vakarus nuo Dotnuvos dvaro, į šiaurę nuo Siponių kaimo ir į pietus nuo buv. Ožiakmenio kaimo - tiesiog jų riboje, lygiuose armiamuose laukuose stūkso apie 1,8 m aukščio akmuo, kurio perimetras pagrinde 13,5 m. Forma jis kiek primena nupiautas piramidės.

Akmens vakariniame šone kiek žemiau viršūnės yra tarsi ožkos pėda - dvi pailgos lygiagretės 6 cm ilgio ir 2 cm pločio duobutės. Paviršius ne visai lygus ir kitos dvi "pėdelės" ne labai išsiskiria.

Šis akmuo davė vardą nedideliam Ožiakmenio kaimui...

Paliečiai

Josvainių apyl., Kėdainių raj.

Paliečių kaimas yra į pietus nuo Griaužių, beveik Nevėžio ir Šušvės santakoje. Čia Nevėžio krante aukštumoje stovi buv. Daugirdo dvaras. Sodybą smarkiai apleista. Prie jos buvusio sodo šiauriniame kampe guli apie 80-90 cm ilgio ir 60 cm pločio bei apie 50 cm storio akmuo, kurio viename šone iškalta data 19.XI.07. Šio akmens viename kampe yra duobutės, primenančios ožio ar karvės pėdą.

Šis pėduotas akmuo minimas jau P.Tarsenkos "Lietuvos archeologijos medžiagoje", vėliau "Pėdos akmenyje". Tačiau, atrodo, kad akmuo į dvaro sosą yra dvarininko atitemptas iš laukų, matyti, dar XX a. pradžioje.

Plinkagailiai

Kėdainių raj. Krakių apyl.

Važiuojant Krakių-Betygalos keliu ir pasukus į dešinę, pasiekiamas Plinkagailių kaimas, kuriame esama piliakalnio.

Kairiajame Šušvės krante, santakoje su ^{Žiedupe} Žydupiu (ir pastarojo kairiajame) yra tik piliakalnio liekanos. Buvęs krantinio tipo piliakalnis, kuriam panaudotas kalvos vakarinis galas, supamas iš šiaurės Žydupio, o iš vakarų ir pietų - Šušvės. Pastaroji kadaise dariusi lanką ir plovusi piliakalnio pašlaitę. Podėl jis nuslinkęs. Nuo kalvos jis atskirtas 30-35 m. ilgio plačiu grioviu, kuris dabar turi dar apie 2,5 m gylio. Už griovio iškyla 3,5 m aukščio pylimas, kuris viršuje turi apie 10-12 m ilgio.

Pylimas nežymiai nuolaidėja be ryškesnio perėjimo į aikštelę, tik apie 20 m nuo pylimo viršūnės prasideda tarsi statesnis šlaitas, kurio aukštis yra apie 8m. Taigi aikštelė galėjo būti apie 15x20 m dydžio.

Dabar visas piliakalnis apaugęs tankiais krūmais.

Nuo griovio į rytus- šiaurės rytus esanti stambios kalvos dalis sudaro tarsi priešpilį, kurio aikštės ilgis apie 80 cm, o plotis pietvakarių gale 26 m ir šiaurės rytų gale - 10 cm. Jis buvęs ariamas, iškyla aukščiau už gretimus laukus ir apsuptas daubomis, tik šiaurės rytų galu siekiasi su aukštuma, nuo kurios skiria nedidelė dauba.

Reguliai

Krakių apyl., Kėdainių raj.

Dubenuoti akmenys buvę Regulių vienkiemyje - dvariuke, kuris yra Krakių-Pašūšvės keliu važiuojant pasukus į kairę - į pietus. Kultūros paminklų registracijos metu buvo užrašyta, kad vienas dubenuotas akmuo esąs šio vienkiemio daržinės pamatuose, o kitas lauke.

Atvykus vieton, paaiškėjo, kad iš tiesų toks akmuo buvęs, bet daržinę nugriovus, jis suskaldytas su kitais pamatų akmenimis ir sunaudotas rūsio statybai. Panašus likimas išlikęs ir akmenį, kuris gulėjo pievoje į pietryčius nuo sodybos. Jo taip pat jau nebėra.

Neišliko pilnesnių duomenų nei apie jų dydį, nei apie buvusių duobučių formą ir dydį.

Ruseiniai

Josvainių apyl., Kėdainių raj.

1939 m. kasinėtas senkapis su griautiniais ir degintiniais žmonių bei griautiniais žirgų kapais yra kairiajame Šušvės krante, šalia kaimo kapelių, dešinėje vieškelio į Josvainius. 1939m. kasinėtas plotas buvęs tarp kapelių ir Makaičio sodybos. Jo sodybos kluonas taip pat stovėjęs ant kapinyno krašto.

Kapinynas, sprendžiant iš Baleniūno paliktų kasinėjimų duomenų, yra gana turtingas radiniai ir priklauso X-XIV a. Kadangi jo kapų chronologija ir, ypač žirgų priklausomybė vieniems ar kitiems kapams kelia ginčus, V. Urbanavičius nutarė šią vasarą ištirti kasinėjimų nepalietą kapinyno dalį.

Sirutiškis

Kėdainių apyl. ir raj.

Į šiaurę nuo Kėdainių, deš. plento į Surviliškį stovi buv. Sirutiškio dvaras, o jo laukuose, deš. Nevėžio krante L. Krzywickis mini piliakalnį, kuris jau XX a. pradžioje buvęs labai sūnaikintas, užstatytas pastatais, nuartas, visai deformuotas. Buvę pasakojama, kad ant kalvos stovėjusi bažnyčia, kuri su visais maldininkais prasmegusi...

Šių metų žvalgomosios ekspedicijos metu jau nepasisekė nustatyti, kurią kalvą dar XX a. pradžioje žmonės vadino piliakalniu.

Zavišinos dv.

Kėdainių raj.

Minimas dvare "aukuro" akmuo (P. Tarasenka "Pėdos akmenyje").

Zavišinos dvaras, smarkiai apleistas, stovi kairiajame Nevėžio krante, priešais Surviliškį. Prie medinių dvaro rūmų vakarinio galo, tarp rūmų ir rūkyklos stovi nudžiūvęs ąžuolas. Ties juo buvęs paguldytas plokščias akmuo, vadintas aukuru.

Greičiausiai, tai vietos dvarininko pramoga. Jis bus pastatęs po ąžuolu akmenį ir, sekdamas romantikais, pavadinęs jį aukuru.

PAKRUOJO RAJONO ARCHEOLOGINIAI PAMINKLAI

Binėnai

Pakruojo raj, Pašvitinio ap. "Jaunoji Gvardija"

P. Tarasenka, remdamasis archyvine medžiaga, nurodo, Binėnų kaime esant akmenį su dubeniu. (Pėdos akmenyje, r. 52).

Binėnų kaimas apie 3-4 km nuo Pašvitinio prie Šiaulių vieškelio. Kaime surasti du tokie akmenys:

1) Pietiniame kaimo pakraštyje, dešiniajame Švitinio upelio krante, kairėje (iš Pašvitinio važiuojant) kelio pusėje esančioje X-

Vadakojo sodyboje ties svirno durimis padėtas guli plokščias akmuo nelygiu paviršiumi. Jis apie 1,1 x 0,85 m dydžio, apie 30 cm storio. Jo centre yra 19-20 cm skersmens ir 12 cm gylio dubuo.

2) Kaimo šiaurinėje dalyje Radžvilo Kazio sodyboje, apie 30m nuo gyvenamojo namo į pietryčius, buvusios klėties vietoje yra plokščias apie 70 x 90 cm dydžio akmuo su 17 cm skersmens ir 9,5 cm gylio dubeniu, kurio šonai vertikalūs, o dugnas apvalus. Jį tarsi centre buvus, tik dabar arčiau pietinio krašto, nes čia dalis akmens nuskelta.

Daukšigaliai

Pakruojo raj.

Į šiaurės vakarus nuo Paliečių yra Daukšigalių kaimas prie Palos upės. Šio kaimo laukuose F. Pokrovskio minimas piliakalnis. Šią žinią pakartoja P. Tarasenka (Lietuvos archeologijos medžiaga, p. 118), bet vietiniai gyventojai tokio kaime nežino.

Didieji Linkaučiai

Pakruojo raj., Linkuvos ap., Invalidų namai

6 km nuo Linkuvos į šiaurės rytus, prie Vaškų vieškelio buvęs dvaras, dabar senelių namai. P. Tarasenka (Lietuvos archeologijos medžiaga, p. 121) mini du piliakalnius. J. Šliavas 1966 m. šalia dvaro iš vakarų pusės apžiūrėjęs pelkių supamą kalvą (apie 140 m ilgio ir 75 m pločio) apardytą žvyro karjero, radęs degesius, šukelius.

Dabar vienas šalia dvaro buvusi kalva visai jau nukasta, o 300 m toliau į vakarus nuo dvaro yra žymia dalimi suardyta 120m ilgio ir 30-40 m viršuje pločio kalva, pailga iš šiaurės į pietus, kiek lenkta, galais labiau į pietus ir rytus. Pietinis galas kiek pilniau išlikęs, turi statesnius pietinį ir rytinį šlaitus

bent 4-5 m aukščio, o vakarinis šlaitas labai nuolaidus. Šiaurinis galas buvęs kiek aukštesnis, bet jau ištisai deformuotas ir iš dalies nuvežtas. Vidurinėje kalno dalyje nuimta velėna karjerui. Čia matosi paskiri žmonių kaulai. Kultūrinio sluoksnio nesimato.

Taigi aiškesnių piliakalnių žymių jau nebepavyko užčiuopti.

Didieji Plonėnai

Pakruojo r., Žeimelio apyl., "M.Melnikaitė"

Apie 8 km nuo Žeimelio į Rytus-Šiaurės rytus, netoli Latvijos TSR sienos yra Didžiųjų Plonėnų dvaras. Kairiajame Plonės upelio krante stovinčio dvaro sandėlio šiaurės rytinėje sienoje yra įmūrytas akmuo su dubeniu. Jo matosi tik plokščia viršutinė dalis 95 x 80 cm dydžio, kuriame yra 23 cm skersmens ir 14 cm gylio duobutė apvaliu dugnu.

Akmenį išaiškino J.Šliavas. Jo manymu Didieji Plonėnai minimi dar 1254 m. kaip "terra Plane".

Dovainiškliai

Pakruojo raj., Stačiūnų ap., "Pergalė"

Apie 2-3 km į šiaurę-šiaurės rytus nuo Šukionių, kairėje kelio į Pakruojį yra buv. Dovainiškių dvarelis. Nuo dvarelio į rytus apie 200 m atstume yra aukštame Vergės kairiajame krante vadinamas Švedkalnis.

Ten esama senkapio, kurio kraštu dar 1916 m. tiesiant geležinkelio šaką į Pakruojį buvo surasta žmonių kaulų ir senienu. Tarp geležinkelio ir upės likęs lauko ruožas ariamas. Žemė tamsi, žvyringa. Arimo paviršiuje rasta žalvarinė beveik kvadratinė plokštelė su išilginėmis skylutėmis (apgalvio juosta?) ir lankinės segės įvijos lankelis.

Kapinynas turėtų būti m.e. pirmojo tūkstantmečio antrosios

pusės ir tur būt dar vėlesnių šimtmečių.

Dovydiškiai

Linkuvos apyl., Pakruojo raj.

Į šiaurės rytus nuo Linkuvos buvęs aukštumoje dvaras. Į šiaurę nuo dvaro buvęs apskritas kalnelis vadinamas Bobkalniu. Jis sunaikintas, virtęs žvyroduobe. Buvę randama žmonių kaulų.

Apie 300 m į vakarus nuo jo, aukštumos pakraštyje yra kita apie 40 m skersmens ir 3-4 m aukščio pusrutulio formos kalvelė. Piliakalnių nelaikoma. Atrodo, kad buvęs senkapis.

Gačionys

Pakruojo raj., buv. Rozalimo vlsč., Klėvainių ap.

F. Pokrovskio duomenimis šalia kaimo kapinaičių buvę 5 pilkapiai su akmenų vainikais. Šią žinią pakartoja P. Tarasenka (LAM, p. 128).

Paminklų apsaugos archyve išlikusiais duomenimis čia šalia kapinaičių Viktoro Simonaičio lauke vadinamame "Trakais" buvę 10 pilkapių.

Vieta yra į vakarus nuo kaimo. Laukai apie kapinaites prieš porą metų drenuoti, išlyginti, krūmai nu^{nu}arti, o akmenys nurinkti. Dabar visur lygūs ariami laukai be jokių pilkapių žymių. Šią pilkapių grupę benka laikyti sunaikinta.

Gelčiai

Pakruojo raj.

Buv. Venislovo sodyboje buvęs rausvos spalvos apie 100 . 70 cm dydžio plokščiu apylygiu viršumi 28 cm storio akmuo su 13,5 cm skersmens ir 8,5 cm gylio pusrutulio formos dubeniu, kuris yra beveik centre (apie 42 cm nuo galų ir 32 cm ir 25 cm nuo šoninių kraštų). J. Šlia~~pa~~ iniciatyva paimtas ir pergabentas į Žeimelio vid. mokyklos muziejų.

Geručiai- Glebava

Pakruojo raj., Žeimelio apyl.

Į šiaurę nuo Žeimelio, vos apie 1 km nuo sienos su Latvijos TSR yra buv. Gerušių-Glebavos dvaro centras, kuriame dabar mokykla. Dvaro parke, į šiaurę nuo centro, dešiniajame Berštaliao krante išlikę buvusio įtvirtinimo dvaro ar karinės stovyklos pėdsakai.

Tai keturkampis plotas, apsuptas pylimu. Jo vakarinis kraštas remiasi į Berštaliao dešiniąją krantą, o iš kitų pusių iškas-
tas griovys ir supiltas pylimas, o kampuose buvę kūgio formos paaukštinimai. Geriausiai išlikęs šiaurinio krašto pylimas, kai rytinio ir pietinio krašto - gerokai apardyti.

Šiaurinis pylimas iš išorės turi dar 4 m aukščio, o virš aikštelės 1,2-1,5 m, kai kampuose esą sampilai dar 1 m aukštesni.

Aikštė ne visai taisyklingas keturkampis. Vakarinis jos kraštas yra 120 m ilgio, šiaurinis - 110 m, rytinis ~~100~~ ir pietinis - 90 m. Taigi aikštės dydis apie 1 ha. Ji yra apie 4 m virš Berštaliao upelio.

Centre yra nedidelis pakilimas, tarsi buvusio pastato-~~Rūmų~~ vieta.

Ji kiek primena Volų kaimo Raseinių rajone pylimus, tik čia jie žymiai menkesni.

Guostagalis

Pakruojo raj.

P. Tarasenko mini "Lietuvos archeologijos medžiagoje", kad Guostagalyje esama Prūskalniu vadinamo piliakalnio. Žinia gauta iš vieno korespondento. 1966 m. J.Šliavas, lankydamas šias vietas aprašė Prūskalnį ir duomenis atsiuntė Istorijos institutui,

nurėdydamas, kad ši Žiemgalių vietovė minima dar 1259 m., ir kad 700 m į vakarus nuo jos yra kita kalva, panaši į piliakalnį.

Vadinamasis Prūskalnis didelė ilga natūrali kalva yra į vakarus nuo kaimo, kairėje kelio Linkuva - Vaškai poros šimtų metrų atstume (300 m į pietvakarius nuo aštuonmetės mokyklos). Kalva pailga šiaurės-pietų kryptimi, nuolaidžiais šlaitais, nuo seno ariama, be kultūrinio sluoksnio ir be įtvirtinimų žymių, supama iš pietvakarių, vakarų ir šiaurės nedidelės pelkės. Vargu ar tai piliakalnis. Kalvą kasinėdavę, ieškodavę lobių.

700 m į vakarus esąs kitos kalvos likutis yra jau visai šalia Didžiųjų Linkavičių senelių-invalidų namų. Žymi dalis jo nuvežta. Buvusios kalvos formos nustatyti jau negalima. Kultūrinio sluoksnio nesimato. Pasakojama, kad rasdavę kaulų...

Kaireliai

Pakruojo raj., Žeimelio apyl.

L. Šliavas, žvalgydamas Žeimelio apylinkes Kairelių kaimo ariamuose laukuose surado atvirą gyvenvietę su lipdyta ir žiesta keramika, gyvulių kaulais, paskirais dirbiniais (liejimo forma, pasaginė segė ir kt.). Radiniai saugomi Žeimelio vidurinėje mokykloje. Čia saugomi ir du dubenuoti akmenys, kurių vienas surastas buv. Keniausko sodybos vietoje, o kitas laukuose atokiau nuo sodybų. Abu šie akmenys taip pat yra Žeimelio mokyklos muziejuje:

1) 107 x 95 cm dydžio plokščiu viršumi 43 cm aukščio akmuo su 19-20 cm skersmens ir 8 cm gylio dubeniu, kuris yra 48 cm nuo galų ir 23 cm nuo vieno bei 52 cm nuo kito krašto. Akmens viršutinė plokštuma nelygi.

2) 70 x 70 cm dydžio viršumi, 42 cm aukščio, turi 20 cm skersmens ir 14 cm gylio duobutę.

Karašilis

Pakruojo raj., ir apyl.

Į Kuršo muziejų Jelgavoje buvo patekę keletas II-III a. dirbinių. Bandėme išsiaiškinti, kur tie dirbiniai buvo randami.

Karašilio kaimas yra dešiniajame Kruojos krante, į vakarus nuo Pakruojo, Pakruojo - Radviliškio ir Pakruojo Šeduvos kryžkelėje. Pasakojama, kad ties kryžkele buvusi kalva, iš kurios kasant žvyrą buvę randami žmonių kaulai. Tačiau apie kitus radinius duomenų nėra. Vėliau žvyroduobės užlygintos ir dabar čia lygūs armiami laukai. Senkapio ar pilkapių pėdsakų nebėra. Ar iš čia pateko kadaise radiniai į Jelgavą, tebelieka neaišku.

Kareiviškiai

Pakruojo raj.

Apie 5-6 km nuo Pakruojo, kairėje kelio į Šiaulius, kairiajame Kruojos krante ties valstybiniu mišku guli stambus suskilęs akmuo, vadinamas Perkūnijos akmeniu, o kitoje pusėje upelio krante auga gražus apie 1-1,5 m storio ąžuolas. Pasakojama, kad velnias slapstydavosi po akmeniu, o Perkūnas skėlė į akmenį ir jį suskaldė. Minimos kartais Velnio pėdos nepastebėta.

Minimi kartais čia ir pilkapiai su akmenų vainikais. Tačiau jau 1931 m. jų niekas neberado...

Kauksnėjai

Pakruojo r., Stačiūnų ap., "Tarybinis kelias"

"Auštos" muziejuje yra keletas IV-IX a. dirbinių, patekusių iš suardytų kapų.

Bandyta išsiaiškinti senkapio vietą ir stovis. Kaimo rytinėje dalyje, kairėje kelio iš Pakruojo į Radviliškį yra kaimo kapinė, šalia Bergės upelio, kuris atokiau lanku supa jas iš rytų ir pietų, o iš šiaurės - vieškelis. Iš vakarų siekia dirbami

laukai. ^Δapinaitės apleistos, nebenaudojamos, tvora baigia išvirsi-
ti, stovi dar kryžius. Šalia jų iš pietų pusės kadaise kastas žvy-
ras, yra nedidelė sena žvyroduobė. Pasakoja, kad ardami lauką, ras-
davę kaulų. Tačiau radinių pasakotojai nemini.

Tur būt, iš čia ir pateko senienos į "Aušrą"

Kutaičiai

Pakruojo raj., Stačiūnų km.

Į rytus nuo kaimo kairėje kelio į Pakruojį, tarp vieškelio ir
geležinkelio gana lygiame lauke yra nedidelė kalvelė, apie kurią
ariant lauką, rasta seniau stiklinių ir gintarinių karolių. Kele-
tas jų yra patekę į "Aušros" muziejų.

Toliau į šiaurę, šiaurės rytus nuo geležinkelio išardavę žmo-
nių kaulų. Tačiau ten senienų nerasdavę.

Laimučiai-Karpiškis

Pakruojo raj.

Į pietus nuo buvusio Karpiškių dvaro Rozalimo valsčiuje po žė-
mės reformos susikūrė Laimučių kaimas, kurio šiaurinėje dalyje
yra senos kapinaitės kalvos viršūnėje šalia sodybų, apie 1 km
nuo dvaro.

Prie kapinaičių prieš 10 metų į rytus ir pietus nuo jų pradė-
tas kasti smėlis ir žvyras statyboms, fermų kiemų lyginimui ir
kitiems reikalams. Prieš porą metų ypač suintensyvėjus darbams, da-
bar iš kalvos liko tik piramidės formos dalis su kapinaitėmis vir-
šuje. Bet grėšia, kad ir kapinaitės greit išgrius.

Kasant smėlį, ypač į pietryčius nuo kapinaičių, buvę randama
žmonių kaulų ir įvairių senienų. Buvę kirvių, apyrankių, ~~ix~~ grandi-
nėlių, peilių, kardų ir kitokių daiktų, kurių niekas ištisą de-
šimtmetį nerinko, netgi gretima Gačionių mokykla. Tik vietinės

senukas kartas nuo karto surinkdavęs išsimėčiusius žmonių kaulus , užkasdavęs kapinaičių kampe.

Į šiaurės rytus nuo kapinaičių duobės krašte dar matėsi 1 m gylio duobės dalis. Joje išlikęs dešinėsios kojos šlaunikaulis ir blauzdikaulis. Prie šlaunikaulio gulėjo gelež. peilis lenkta viršūne.

Ir taip Karpiškių-Laimučių kapinynas yra ~~suapvalytas~~ sunaikintas.

Šlauksodis

Pakruojo raj., Žeimelio apyl.

4 km nuo Žeimelio į Linkuvą prie kelio, kairiajame Berštalio krante yra mažas Lauksodžio bažnytkaimėlis. Čia minimas senkapis ir radiniai.

Reirautasi vietoje apie archeologinius radinius. Gyventojai teigia, kad tarp sodybų priešais bažnytėlę esančiuose daržuose būvę randama žmonių kaulų. Apie kitus radinius niekas nieko negirdėję. Taip nepavyko tiksliau išaiškinti P. Tarasenkos (Lietuvos archeologijos medžiaga, 118 p.) Elisonu besiremiant nurodyti senkapio, iš kurio Šiaulių "Aušros" muziejuje yra keletas VII-XIIa. papuošalų iš nedegintų mirusiųjų kapų.

Linkuva

Pakruojo raj.

Šalia miestelio kapinių iš vakarų pusės buv. Prano Sasnausko lauke esanti aukštumos dalis vadinama Račakalniu, kur kasant žvyrą, dar buržuazijos valdymo metais buvo randama įvairių radinių ir kaulų. Tačiau senųjų radinių likimas nežinomas. Bent muziejuose jų, atrodo, nėra.

Dabar laukas ariamas, žvyroduobės užlygintos. Apie naujesnius

radinius duomenų nėra.

Meldiniai

Rozalimo ap., Pakruojo raj.

Apie 2 km į pietus nuo Rozalimo abipus vieškelio į Šeduvą mato-
si didelės žvyrduobės. Vienos iš jų užaugusios velėnė, o kitos tik
pradedamos eksploatuoti. Jos yra Meldinių kaimo šiaurinėje dalyje,
kuri vadinama Meldinių šilu. Dar ir dabar tarp žvyrduobių išlikęs
nedidelis pušyno sklypelis.

1939 m. Baleniūnas čia iškasęs 288m² plotą ir atidengęs keletą
priešistorinių naujojo ^{galeoria} amžiaus kapų ir 10 XVII-XVIII a. kapų. Be-
to, 1943 m. iškasė bandomąją perkasą P. Kulikauskas ir rado griaučių
liekanas su kryžiniu smeigtuku, bei be jokių įkapių. Į muziejų pateko
suardytų kapų radinių. Visi šie radiniai liudija, kad čia mirusie-
ji laidoti nuo V-VI a. iki pat XVII-XVIII a.

Radinių dar kartais pasitaiką. Prieš porą metų vieną apyrankę
atidavę Rozalimo mokyklai. Tačiau naujojo karjero pakraščiuose kapų
tymių jau nebesimato.

Nedaukiai

Pakruojo raj., Stačiūnų apyl.

"Aušros" muziejuje yra sidabrinis ^ėvytinė antkaklė kilpiniais
galais iš Nedaukių. Bandėme nustatyti, kur ji rasta. Tačiau kaimo
laukuose žmonių ~~tyrimu~~ tvirtinimu senkapio nesą ir senienų nei kau-
lų nerandama.

Gal čia buvo rastas lobis? Reikėtų ateityje dar sykį pabandyti
išaiškinti šio dirbinio radimo aplinkybes, remiantis "Aušros" archy-
vine medžiaga.

Noreikonys

Pakruojo raj.

P. Tarasenka (Lietuvos archeologijos medžiaga, 193p.) remdamasis F. Pokrovskiu, nurodo, čia esant piliakalnį ir pilkapius.

Teiraujantis kaime, paaiškėjo, kad kaimo laukų pietvakarinėje dalyje, kairėje kelio į Pakruojį, Kruojos kairiajame krante buvo nedidelė kalvelė, ant jos stovėję ~~xx~~ kryžiai, žmonės rinkdavęsi čia gegužinėms pamaldoms, bet piliakalniu nevadindavę... Praėjusiais metais, rekonstruojant vieškelį, visa kalvelė sustumta į kelio pylimą.

Sunku šiandien pasakyti, ar čia buvo piliakalnis, ar teisingiau jo liekanos Kruojos krante, kurios galutinai sunaikintos 1967 m.

Pilkapių žymių taip pat nepavyko surasti. Niekas negalėjo pasakyti, kur jų reikėtų ieškoti.

Paežeriai

Pozalimo ap., Pakruojo raj.

Dubenuotas arba šventas akmuo, kuris minimas P. Tarasenkos, B. Buračo faktiškai yra gretimo Zigmantiškių kaimo lauke. Vienas dubenuotas akmuo iš čia esąs patekęs į Rozalimo šventorių.

Koplyčkalnis. P. Tarasenkos (Lietuvos archeologijos medžiaga) spėjamas piliakalnis yra į šiaurės rytus nuo dvaro, kairėje vieškelio į Pakruojį.

Tai kalva Ežerytės upelio slėnyje, tarsi sala pelkėje. Tai natūrali beveik apskrita kalva 4-5 m aukščio, gana stačiais šlaitais, iškilusiu viršumi, tik pietinėje dalyje tarsi buvęs kamas žvyras, o vakarinio šlaito pradžioje guli stambus akmuo. Pa-

viršiuje matosi dar keletas mažesnių akmenų, auga keletas pušaičių ir krūmų. Viršuje nelygi apie 20 m skersmens aikštė, kai pagrindas apie 70-80 m skersmens.

Pasakojama, kad čia vaidendavęsi. Matydavę iš miško karieta važiuojančius ponus, kurie įvažiavę į koplyčkalnį, dingdavo.

Atrodo, kad tai bus buvusi kokia tai apeiginė vieta.

Paklevis

Klovainių ap., Pakruojo raj.

P.Tarasenka, remdamasis F.Pokrovskiu, nurodo, Paklevis kaime prie Klovainių piliakalnį. Tačiau niekas iš vietinių gyventojų negalėjo nurodyti piliakalnio ar kito kalno vadinamo kokiu nors vardu Klovainių apylinkėje, teigė netgi, kad tokio kaimo negirdėję nei Pakruojo, nei Klovainių apylinkėje.

Taip, kad lieka neaišku, kur yra ši F.^Pokrovskio minima vietovė.

Paliečiai

Pakruojo r. ir ap.

P.Tarsenka (Lietuvos archeologijos medžiaga, p. 201), remdamasis F.Pokrovskiu, mini čia piliakalnį ir senkapį.

Iš kaimo važiuojant į Pakruojį dešiniajame kelio pusėje, tarp kelio ir Palos upelio slėnio yra viena atskiresnė žvyringa kalva su kryžiumi, vadinama kapeliais, o kadangi turi statesnius šlaitus, tai kai kas laiko supilta. Jos viršus apie 30 x 20 m, iškilas, o šlaitų aukštis apie 4-6 m. Šiauriniame gale, pradėjus kasti žvyrą, išvirto žmonių kaulai. Taigi, neabejotinas senkapis, bet matyti vėlyvas. Gal jis deformavo ankstyvą piliakalnį? Dabar kalva nebeturi piliakalniui būdingų bruožų.

Kapinynas. F.Pokrovskis ir P.Tarsenka nurodo čia ir senkapį, iš kurio radinių buvo Jelgavos muziejuje. Iš minėto muziejaus į Vilniaus Istorijos-etnografijos muziejų pateko 13 dirbinių. Dalis jų

tai VI-IX a. dirbiniai (pentinis siauraašmenis kirvis, įmoviniai ietigaliai, kryžinis smeigtukas ir kt.) ir XIV^aXV amž. pentinas su žvaigždute ataugoje bei skardinė apskrita segė.

Teiraujantis vietoje aiškėja, kad ties Plungės Baltro sodyba iš vakarų pusės, slėnio pakraštyje yra buvęs nedidelis tvenkinys ar ežerėlis, kuris labai gilus, turįs apie 50 m skersmens. Jis bandytas nusausinti ir išsiskiria ryškiu įdubimu. Tarp šio duburio ir Palos upelio pievų slėnyje yra vos žymus pakilimas. Seniau buvęs ariamas. Išsiversdavę žmonių kaulai ir ietigaliai, monetos ir kiti radiniai. Ši vieta yra apie 100-150 m nuo kapinaičių kalvoje.

Įdomu ar čia rasti ir VI-IX a. radiniai.

Pašvitinys

Ekruojo raj.

P.Tarasenka (Pėdos akmenyje Nr. 94) Lietuvos archeologijos medžiaga, p. 207) nurodo, kad š miestelio bažnyčios sieną yra įmūrytas akmuo su 15 cm skersmens ir 10 cm gylio dubeniu. Vietoje paaiškėjo, kad bažnyčia tinkuota ir plytų ar akmenų jos sienų paviršiuje nesimato.

Apžiūrint mūrinę šventoriaus tvorą, pietinėje jos sienoje prie rytinio šventoriaus kampo (maždaug 7,5 m atstume nuo jo į vakarus) prie pat žemės pastebėta 110 x 50 cm dydžio akmuo, bent tokia jo dalis matosi žemės paviršiuje. Duobutė yra 14 cm skersmens ir tik 7 cm gylio.

Ar tai tas pats P.Tarasenkos minimas akmuo, ar buvo dar kitas iš tikrųjų bažnyčios sienon įmūrytas, lieka ne visai aišku. Tik panašios dubenio išmieros rodytų, kad greičiausiai tai tas pats akmuo.

Pelaniškiai

Pakruojo raj., Pašvitinio apyl., "K

Piliakalni^so minimas jau F. Pokrovskio

senkos. Tačiau smulkesnio jo aprašymo i

mas ir laikraštiniuose straipsniuose. F

nuo Pašvitinio.

Tai balnakalnio tipo piliakalnis, a

medžių eile apie 1941 m. ir virtęs iš t

Kalva pailga šiaurės-pietų kryptimi

nius šlaitus, bet kapinių 1941-1958 m.

kimai aikštelės galuose.

Aikštelė pailga šiaurės pietų krypt

ilgio bei 25 m pločio. Pietinio galo py

ilgio, tik pietvakarių galas nukastas i

iš išorės 8 m (su šlaitu). o nuo aikšte

Plauciškiai

Pakruojo raj., Rozalimo apyl., "Ažuolas"

Kaimo šiaurinėje dalyje tarp fermos pastatų, į pietus nuo karvidės yra dar bent 8-9 pilkapių liekanos. Jos yra apie 100 m į rytus nuo vieškelio iš Šeduvos-Pamevėžio plento per Raginėjus į Rozalimą. Pilkapynas yra ne visai lygioje vietoje, aukštumoje, tačiau tarsi pelkės pakraštyje į šiaurės rytus nuo Tamošaičio sodybos.

Sampilai netoli vienas kito, kai kurie dar iki 80-90 cm aukščio, kai kurie apaugę berželiais, kai kur matosi duobės. Skersmuo gana įvairus, kartais sampilas kiek ovalinės formos ir turi 10-11 m, ar net 8-12 m skersmens. Didžiausio skersmuo siekia 13m, o mažiausio - 7m. Visai šalia pilkapių yra senosios kaimo kapinaitės, apaugusios labai tankiais krūmais.

Žmonės dar atsimena J. Basanavičiaus kasinėjimus, kad jis kasęs beveik visas sampilus ir radęs kirvelių. Vilniuje Lietuvių Mokslo draugijos rinkiniuose buvo siauraasmenis kirvis, o Kaune Valst. istorijos muziejuje - lankinė segė trikampe kojele.

Be to, kaime esąs vadinamas "katmilžių laukas". Tai aukštuma apaugusi krūmais kairiajame Daugyvenės krante, rytinėje kaimo dalyje. Tačiau čia jokių pilkapių žymių nepastebėta.

Praniai-Preičiūnai

Pakruojo raj.

Minimas į piliakalnį panašus Obškalnis tarp pelkių, buvusiam šopio Antano lauke, o kartais netgi pilkapiai.

Tokiu vardu vadinama kalva (kilusi iš Obšča - "bendra" žemė, kurioje buvo šis kalnas iki išsiskirstant į vienkiemius). Į dešini-

nę nuo kelio iš Pranių-Preičiūnų į Šukionis apie 0,5 km atstume. Tai apie po šimtų metrų ilgio įvairaus aukščio ožnugaris tarp nedidelių pelkių. Jis žvyringas, iškasinėtas bulviariusiais, o kai kur kastas žvyras. Tačiau jokių pilkapių ar pilkapių žymių nėra, nors laukas gana akmenuotas. Žmonės sako, kad čia nerasdavę nei kaulų, nei jokių kitų radinių. Taigi, tai ne archeologinis paminklas.

Senkapis. Kairėje to paties kelio pusėje yra medžiais apaugusios iki paskutinio meto naudojamos kaimo kapinės. Šalia vienoje pusėje kastas žvyras, o kitoje ariami laukai. Žmonės pasakoja, kad ariant lauką išsiverdavę žmonių kaulai. Tačiau kokių nors archeologinių radinių jie nepastebėję.

Puodžiūnai

Pakruojo raj.

Puskelyje tarp Linkuvos ir Žeimelio (11 km nuo Linkuvos į šiaurę), dešiniajame Berštalo krante, ties santaka su Dubliu, būta stambios kalvos, kurios šiaurės vakarų kampe yra kapinaitės. Likusioji kalvos dalis baigiama jau nuvežti. Čia stambus žvyro karjeras.

J.Šliavas 1965-1966 m., kelis kartus apžiūrėjęs karjerą, jo pakraščiuose rado apdegusių akmenų, gyvulių kaulų, degusių, puodų šukių. Radiniai saugomi Žeimelio vidurinės mokyklos rinkiniuose. Tačiau rastoji keramika sudaro vėlyvą išpūdį - būdinga daugiau XVI-XVII a. Ar nebus čia buvę kokie dvaro pastatai.

Puziniškiai

Klovainių ? apyl., Pakruojo raj.

Puziniškių dvaro laukuose turėtų būti senkapis ir buvę pilkapiai. Tai liudija į Lietuvos Mokslo draugijos rinkinius patekusi

apskrito piūvio apyrankė plonėjančiais galais ir vėlyvas kryžinis smeigtukas, iv. žiedas, maža pasaginė segė ir kt. Tačiau kur tiksliai šis senkapis buvo, nieka neaišku. Dvare nebėra senųjų gyventojų.

Prie dvaro esančiame Aukštakiškio miške prie pelkių esąs Lelijos kalnas. Kai kas spėjo ten esant piliakalnį. Vietoje paaiškėjo, kad tai ne daugiau poros metrų aukščio aukštumėlė. Ji taip pavadinata, kadangi čia palaidotas nusižudęs dvaro savininko sūnus. Ponaičio kapas buvęs apsodintas lelijomis. Taigi, tai ne archeologinis paminklas.

Rozalimas

Pakruojo raj.

Bažnyčios šventoriuje šalia koplytėkės - varpinės sienos iš dviejų pusių padėta po vieną dubenuotą akmenį.:

1) turi 60x65 cm grubų horizontalų paviršių, akmenis aukštis 45 cm, arčiau vieno kampo iškaltas 21 cm skersmens ir 13,5 cm gylio dubuo. Jis tik 13 cm nuo akmenis krašto.

2) Kitas tarsi apskaldytas pailgas keturkampis akmuo 65x45 cm dydžio ir 35 cm aukščio beveik centre turi 25-27 cm skersmens ir 11 cm gylio duobutę.

Pasakojama, kad vienas iš jų buvęs laikomas šventu ir atgabentas iš Paežerių kaimo. P. Tarasenka klaidingai nurodo, kad iš Zigmantiškių, kurios yra visai šalia Pozalimo. Zigmantiškių šventas akmuo tebėra išlikęs.

Stačiūnai

Pakruojo raj.

Kaime yra buvęs stambus senkapis turtingas metaliniais dirbiniais. Dar buržuazijos valdymo laikotarpiu į "Aušros" muziejų šiauliuose pateko keliolika IV-XII a. dirbinių, kurių keletas vėliau atsidūrė Kaune.

Atrodo, kad kapinyšas buvęs į pietus nuo kaimo ir geležinkelio, dešinėje kelio į Barvainius. Tai buvusi žema ilga kalva, kuri beveik ištiesai sunaikinta pastaruoju metu kasant žvyrą, smėlį keliams ir statyboms, nes šalia iš šiaurės pusės pastatytos ir statomos naujos fermos. Kasdami žvyrą rasdavę daug kaulų, buvę kažkokių radinių, bet jų niekas nerinkęs, niekas jais nepasidomėjęs...

Taigi, šis įdomus kapinyšas, atrodo, yra jau visiškai sunaikintas, o jo gausi medžiaga žuvo.

Stegviliai

Žeimelio ap., Pakruojo raj.

J.Šliavas, apžiūrėdamas Berštaliao pakrantes, Stegvilų kaime kairiajame Berštaliao krante aptiko žvyrą kasant sunaikintos kalvos liekanas. Čia rasta degusių ir puodų šukių. Daugumas keramikos vėlyva - XVI-XVIII a., gali priklausyti jau čia stovinčiam kaimui. Tačiau abėjuose Berštaliao kramtuose surasta ir lipdytos keramikos grublėtu ir glūdintu paviršiumi, kuri liudija neabejotinai buvus čia m.e. I tūkstantmečio gyvenvietę. Tačiau ar buvo čia ir piliakalnis, kaip spėja J.Šliavas, dabar jau neįmanoma nustatyti. Kalva per daug sunaikinta. Nepavyko surasti ir gyventojų, kurie šią kalvą vadintų piliakalniu.

P.Tarasenka, remdamasis Elisonu, nurodo čia tik senkapį. Tačiau nei jo vieta, nei laikotarpis lieka neaiškūs.

Šukionys

Pakruojo raj., Stačiūnų apyl., "Pergalė"

Archeologams nuo seno žinoma Šukionių kaimo laukuose netoli geležinkelio esant senkapį, kurį kasinėjo vietos senienu mėgėjai, o 1931 m. 35 m² dydžio plotelį perkasė "Aušros" muziejaus pavestas B. Tarvydas. "Aušros" muziejuje yra keliolika radinių iš

šio kapinyno, liudijančio, kad mirusieji čia laidoti bent nuo VIII-IX a. iki XVI.

Atvykus vieton paaikėjo, kad kapinynas yra ^{Vs} ~~er~~gės upelio dešiniajame krante, prie pat geležinkelio, į šaurės vakarus nuo pastarojo ir apie 300 m nuo geležinkelio stoties Šiaulių link, iš pietų pusės nuo kaimo kapelių. Kapinyną iš pietryčių riboja geležinkelis, iš pietų - upelio slėnis, o šiaurėje yra kaimo kapinės. Kapinyno pietinėje dalyje prie pat ^S ~~V~~ergės stovi pailga pietryčių-šiaurės vakarų kryptimi apie 3 m aukščio kalvelė iškasinėta bulviariusiais ir išdalies bedidelėmis žvyrduobėmis. Čia matosi paskiri žmonių kaulai.

Tarp kalvelės ir kapinių lieka apie 50 m pločio lygus ariamas laukas, kuriame taip pat yra pažaliavusių paskirų žmonių kaulų. Atrodo, kad čia galima būtų rasti dar nesuardytų kapų. Tačiau šiuo metu sunku pasakyti, kuri kapinyno dalis yra senesnė % kalvoje ar gretimame lauke.

Vietos mokykloje galėtų būti radinių. Tačiau nepavyko surasti vietos kraštotyros būrelio vadovės.

Titonys

Pakruojo raj., apyl.

P. Tarasenka ("Pėdos akmenyje", Nr. 118) mini Velniobaloje esant akmenį "velnio krėslą". Titonių kaimas yra dešiniajame Mūšos krante. Kaimo rytiniame pakraštyje, pamiškėje apie 2 km nuo Mūšos būta nedidelės pelkės, kurioje gulėjęs stambus apie 4 m ilgio ir 1,5 m aukščio akmuo, kuriame buvęs savotiškas ildubimas, kur velnias sėdėdavęs. Kita duobutė buvo ši, kur velnias atsiremdavęs ranka.

Akmuo pradėtas skaldyti dar prieš pirmąjį pasaulinį karą ir su-

skaldytas buržuazijos valdymo metais.

Vainiūnai

Pakruojo raj., Pašvitinio ap.

Apie 2 km nuo Būnėnų kaimo į pietus yra buvęs Vainiūnų dvaras, kurio išlikusi koplytėlė ir dvaro parko dalis. Paminklų apsaugos sąrašė minimas dvaro lauke kalnelis apkastas grioviu. Atrodė, kad čia gali būti piliakalnis, ypač, kad kaimo dvaro pavadinimas tarsi susijęs žodžiu karas - "vaina". Nuvykus į vietą, paaiškėjo, kad čia yra tik paprastos kaimo kapinaitės į pietus nuo dvaro. Jos iš tikrųjų apkastos grioveliu.

Voronėliai

Pakruojo raj., Linkuvos ap.

Į šiaurės vakarus nuo Voronėlių kaimo, prie ribos su Plyne-^{ik}liais, pelkėje yra pėduotas akmuo, apie kurį sužinojome iš J.Šlia-vo. Vieta geriausiai ^{pasiekama} paaiškinama iš Joniškio-Linkuvos vieškelio pasukus į Gegedžius.

Akmuo guli tarp krūmų apie 150 m nuo kelio į Gegedžius, kai-
rėje pusėje palaukėje, žemoje drėgnoje lygumoje. Akmuo 3,3 x 3,2m
dydžio ir vadinamas "velnio akmeniu". Išlikusios jo paviršiuje
arčiau rytinio krašto dvi duobutės, primenančios žmogaus pėdas.
Viena iš jų yra 23,5 cm ilgio ir 8-9 cm pločio pirštų srityje,
bei 4-5 cm pločio kulno srityje. Duobutės gylis beveik 3 cm. 20 c-
cm nuo pirmosios kulno į rytus yra kitos (24 cm ilgio ir 7cm
pločio pirštų srityje) pėdos kulnas. Jos pirštai atsukti į ry-
tus, kai pirmosios pėdos pirštai nukreipti į šiaurę. Tačiau
pirštai" neryškūs, tarsi koja būtų apauta kojine ar nagine.

Zigmantiškiai

Rozalimo apyl. Pakruojo raj.

Apie 1-1,5 km į šiaurės vakarus nuo Rozalimo Zigmantiškių kaimo žemame pelkėtame lauke tarp krūmų yra žemas 3,3 x 2,2 m dydžio akmuo suskeldėjusiu nelygiu viršumi. Giliuose įdubimuose stovi vanduo. Laikomas stebuklingu, pasirodydavusi Marija, šukuodavusi plaukus, vaikščiodavo ant akmens maži kūdikėliai. Pasakojama, kad dalis akmens atskelta ir nuvežta į Rozalimo kapinių koplyčią. Daugiau atskelti negalėję, nes iš akmens pasipylęs kraujas, o ir tą gabaliuką vos pavežę... Prie jo ir dabar statomi kryžiai (vienas su 1964 m. data), dedamos gėlės.

Akmuo nuo seno žinomas, minimas jau XIX a. gale (žr. Kauno gub. archeologijos žemėlapis, Nr. 37), tada buvo paliekamos aukos - pinigai, linai ir kt. daiktai. Panašias žinias 1937 m. pakartoja B. Buračas "Sėkmadienyje" (Nr. 50), tik jį vadina Paežerių kaimo akmeniu. Atrodo, kad iš dalies painioja šį akmenį su Paežerių dubenuotu akmeniu ir P. Tarasenska knygoje "Pėdos akmenyje".

Žeimelis

Pakruojo raj.

Bene pirmasis J. Šliavas atkreipė dėmesį į Žeimelio žydų kapines ir nustatė, kad čia - miestelio pietryčių pakraštyje, dešiniajame Beržtalio krante yra buvęs piliakalnis, kuris iš pradžių buvęs ariamas, o vėliau - panaudotas kapinėms, Kapų antkapiai išlikę pylime ir aikštelėje, bei iš dalies į pietus nuo pylimo. Tai gi piliakalnis išliko smarkiai deformuotas.

Piliakalnį iš šiaurės vakarų supa Beržtalio upelis, iš šiaurės ir rytų pelkė ir atrodo buvęs joje griovys, o iš ~~šiaurės~~ pietų tiesus pylimas, kuris smarkiai išskleistas ir turi 92 m ilgio. Jo vakarinis galas remiasi į Beržtalio slėnį, o rytinis į piliakal-

ni su ^{n/}pačia pelkę.

Aikštelė netaisyklingos trapecijos formos, kurios ilgiausiame krašte yra pylimas. Aikštelės gana tiesus kraštas, pagal Beržtalį yra tik apie 40 m ilgio, o šiaurės kraštas - apie 60 m ilgio. Taigi aikštelė apie 3000 m² dydžio.

Pylimas kiek geriau išlikęs vakariniame gale ir čia turi apie 2,5 m aukščio iš išorės ir apie 1-1,2 m virš aikštelės, kuri ~~savo~~ savo ruožtu yra tik 2,5 m aukštyje nuo Beržtalio upelio slėnio. Taigi, piliakalnis žemoje vietoje, silpnai įtvirtintas ir tuo lyg primintų ~~ank~~ ankstyvuosius piliakalnius. Tačiau skiria~~si~~ nuo jų pylimo tiesumas, neįprastas ankstyviems laikams.

Prieš piliakalnį, kitoje Beržtalio pusėje miestelio teritorijoje yra senkapis, užstatytas miestelio pastatais ir tų statybų metu suardytas. Pokario metais surasta keliasdešimt įvairių žalvarinių papuošalų ir geležinių įrankių bei ginklų iš suardytų VI-XIII a. nedegintų mirusiųjų kapų, kurie aptinkami gana įvairiame gylyje. Radiniai daugomi Žeimelio vidurinėje mokykloje esančiame muziejuje.

Be to, Beržtalio pakrantėse surasta ir lipdytinės bei žiestos keramikos, liudijančios čia buvus gyvenvietės.

P.S. Lapkričio mėn. apsilankęs J. Šliavas atvežė parodyti apie 1 km į P nuo Žeimelio, kairiajame Beržtalio krante ~~pastų~~ pastų vieno brūkšniuotu paviršiumi puodo šukių.